

Колодяжний Максим Геннадійович,
завідувач відділу кримінологічних досліджень
НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад.
В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

КОМПЛЕКСНІСТЬ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАСАДА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Засада комплексності, що перебуває в основі так званого комплексного підходу, є наскрізною та фактично пронизує всю соціальну практику. Сфера запобігання злочинності у цьому плані виключення не становить. Положення про те, що перешкодження кримінальним правопорушенням, у тому числі корупційним, в Україні має здійснюватись відповідно до принципів комплексності, а так само системності набуло майже аксіоматичного характеру. При цьому потребує уточнення щодо їх сутності та предметного вираження у діяльності суб'єктів запобігання корупції.

Системність означає передусім здійснення певної діяльності з огляду на її цілісність, адже остання є ключовою (істотною) ознакою будь-яких систем. Тобто коли йдеться про системне запобігання корупції, мається на увазі передусім обмеження корупційних практик шляхом цілісного уявлення про цей соціально-правовий феномен. Це передбачає обізнаність про: а) його стан, тенденції поширення, закономірності відтворення у просторі та часі; б) основних соціальних акторів, залучених до корупційного механізму; в) систему кримінологічної детермінації корупції (її причини та умови, які частіше прийнято називати корупціогенними ризиками й загрозами).

Системний характер запобігання корупції, передбачає, окрім іншого, одночасне дотримання таких вимог:

- запобігання на різних рівнях суспільних відносин;
- запобігання у просторі: на рівні всієї держави, її регіонів, міст, підприємств та ін.;
- запобігання у часі, тобто безперервно;
- різносторонність за об'єктами запобіжного антикорупційного впливу;
- різнобічність суб'єктного складу;
- багатоспрямованість антикорупційних запобіжних заходів;
- різнохарактерність методів запобіжного впливу та ін.

У преамбулі до Закону України «Про запобігання корупції» 2014 р. відмічається, що цей нормативно-правовий акт визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні [1]. Тобто сам законодавець визнає системність як умову ефективності антикорупційної політики та антикорупційної діяльності. Таке бачення аргументується фахівцями у галузі застосування системного підходу у кримінології. Ними наголошується, що обґрунтування держави Україна як системного об'єкта відкриває перспективи вивчення проблеми корупції на засадах системотехніки [2].

Більш складною для розуміння є комплексність антикорупційної політики та діяльності. Для розширення ґносеологічних та праксеологічних кордонів (фрейму) комплексності рекомендується розглянути її крізь призму спеціального системного об'єкту. Таким пропонується вважати кримінологічну систему України. Вона утворена взаємодією кількох комплексів (рівнів), включаючи комплекси кримінологічної політики та кримінологічної діяльності. Останні у свою чергу складаються із багатьох елементів, між якими відбуваються тісні когерентні зв'язки. З кількістю елементів, щільністю внутрішньосистемної взаємодії корелює і ступінь складності кримінологічної системи України й загалом її здатність у досягненні генеральної системної мети. Такою є захист конституційних прав та свобод людини і громадянина, інтересів держави, суспільства, юридичних осіб шляхом некарального впливу на злочинність, включаючи корупцію як її невід'ємну частину, та зменшення її негативних соціальних наслідків.

З урахуванням сформованих вихідних методологічних засновків можна допустити, що комплексність має подвійне (зовнішньосистемне й внутрішньосистемне) вираження. Подібне концептуальне бачення комплексності у цілому було визнано 27-ма експертами у виді провідних учених у галузі наук кримінально-правового циклу. Вони були опитані протягом травня-червня 2025 р. Зокрема, більшість (66,7 %) респондентів зазначила, що комплексність може проявлятися не лише зовнішньосистемно (міждисциплінарно).

Насправді на комплексному характері антикорупційної політики наголошується у тексті відповідної державної Стратегії на 2021–2025 рр. Положення щодо комплексу відповідних заходів розміщено у різних пунктах цього нормативно-правового акту (1.3, 2.2.1, 3.1.6 та ін.) [3]. У преамбулі до Закону України «Про запобігання корупції» указано, що він визначає, окрім іншого, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення

наслідків корупційних правопорушень [1]. Річ у тім, що зміст і повнота є нічим іншим, як внутрішньосистемним вираженням комплексності. Адже від кількісно-якісних характеристик внутрішнього прояву комплексності корелює успішність як антикорупційної політики та діяльності, як підрівнів зазначених вище комплексів кримінологічної системи України, так й загальна ефективність останньої.

Який же предметний вираз комплексності у реальній кримінологічній антикорупційній політиці та діяльності? Зовнішньосистемне вираження комплексності проявляється у міжсистемних зв'язках кримінологічної системи України із дотичними до неї системами, наприклад: кримінально-правовою, адміністративно-правовою, кримінально-процесуальною, кримінально-виконавчою тощо. Політичний аспект зовнішнього прояву комплексності запобігання корупції фактично зводиться до об'єднання різних складових державної політики України у сфері боротьби зі злочинністю: кримінально-правової, кримінологічної, кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої тощо [4].

Зовнішній вираз комплексного характеру запобігання корупції в Україні або комплексності антикорупційної діяльності полягає, головним чином, в умілому, органічному та більш-менш виваженому поєднанні кримінально-правових (репресивних) та кримінологічних (проактивних) напрямів і заходів запобігання. При цьому, за можливості, не має бути місця для перекосів у бік необґрунтованої репресії або навпаки, ігнорування важливої ролі каральних напрямів антикорупційної діяльності. Те ж саме стосується кримінологічного антикорупційного впливу на корупціогенні об'єкти. Одним із аспектів зовнішнього прояву комплексності у цій площині слід вважати забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний запобіжний ефект для всіх суб'єктів правовідносин. У чинному антикорупційному законодавстві він закріплений як принцип антикорупційної політики України [3]. При цьому «зовнішня» комплексність має поєднуватись й із адміністративно-правовими засобами запобігання корупції. Вони містять недооцінений запобіжний резерв.

Внутрішній прояв комплексності антикорупційної діяльності сконцентований уже в повноті та змісті безпосередньо кримінологічних напрямів і заходів некаральної спрямованості. Від різносторонності запобігання на різних рівнях (загальносоціальному – соціальна превенція, спеціально-кримінологічному – кримінологічна

превенція, індивідуальному), залучення до цієї діяльності якомога більшої кількості спеціалізованих (органи прокуратури, Національної поліції, НАБУ, НАЗК) та неспеціалізованих (профільні громадські організації, викривачі корупції, підприємства, установи, організації різних форм власності, ЗМІ, навчальні заклади, церква, окремі громадяни та ін.) суб'єктів та багатьох інших параметрів корелює загальний результат щодо обмеження явища корупції в Україні та зменшення толерантності громадян до корупційних практик.

Значущість запобігання корупції на засадах системності та комплексності вимагає доповнення п. 1.2 чинної Антикорупційної стратегії на 2021–2025 рр. та наступних її редакцій указаними фундаментальними принципами антикорупційної політики України.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Оболенцев В. Ф. Держава Україна як система: системний підхід до запобігання корупції. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 161–168. DOI: 10.21564/2414-990x.138.110994.

3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

4. Борисов В. І., Фріс П. Л. Поняття кримінально-правової політики. Поняття кримінально-правової політики. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. Вип. 1. С. 15–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vakpu_2013_1_4

Коломієць Катерина Вячеславівна,
аспірантка кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ В ПРОВДЖЕННЯХ ЩОДО ДІЯНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 191 КК УКРАЇНИ

В умовах євроінтеграції та посилення фінансової прозорості злочини, пов'язані з розтратою майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) [3], становлять пряму загрозу національній економічній безпеці. Таким чином, ефективне розслідування цих діянь є критично важливим для відновлення довіри суспільства до державних. Слід зазначити, що стаття 191 КК будучи за своєю правовою природою злочином проти власності, вона водночас має ознаки корупційного правопорушення (через використання